№ 5 ЧЫРВОНАЯ ЗЬМЕНА № 5

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

А. АЛЕКСАНДРОВІЧ

ПАЎСТАНЦЫ

ПОЭМА-ІНСЦЭНІРОЎКА

(Настроі сялян Заходняй Беларусі)

Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі
Менск—1925

№ 5 ЧЫРВОНАЯ ЗЬМЕНА № 5

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

А. АЛЕКСАНДРОВІЧ

ПАЎСТАНЦЫ

Поэма-інсцэніроўка

(Настроі сялян Заходняй Беларусі)

Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі

Менск—1925

Б. Д. В. № 78 Галоўліт № 6969

Друк. Профтэхшколы. Зак. № 626. У ліку 6.000 экз.

Падымаецца заслона. Цёмна. Толькі чуцен голас-кліч

Б'юць званы новых дзён,
гэй, бедната, слухай!

Надыходзе час помсты,
паўстаць надыходзе час!
Помсту шрапнэляй гострай
кідай паном з пляча.

Ня плач сьлязою цноты,
ня згінайся ў паяс бядзе.
Беларусь—не стаячае балота,
ў Беларусі—ня ў ціхай вадзе.

Выходзь з падвалу-падпольля
на шырокі, на вольны шлях.
Уздыхне з размахам прывольля
Беларусі заходняй зямля!

Селянін—выходзь з сякерай,
рабочы—молат бяры!
Узламайце скаваныя дзьверы—
там чырвань новай зары.

Уздымайце агнём завіруху,
у полымі згіне прыгон.

Гэй, бедната, слухай—
б'юць званы новых дзён!

Голас змаўкае. Паяўляецца серабрыста-зялёны сьвет ночы. Малады сасоньнік. На ўзгорку сядзяць вясковыя хлопцы. Уніве палае слабенькім агнём касьцёр. Высокі, стройны хлапец—Ігнат, з чорстым, але выразным тварам—ён атаман, ён правадыр моладзі.

Ігнат

І так, хлопцы, толькі сьмеласьць,
празьвініць і наш удар.
Панаваньне банды белай
зьнясе агонь, нібы вада.

Ня вечна плакаць за сахою,
ня вечна нам цярпець прыгон.
Ім не зраўняцца з сілай маладою,
а гэтай сілы—не адзін мільён!

Сонца кроўю налілося,
над голай вёскаю, як жырны пан дрыжыць...
Там, на Меншчыне зьвіняць калосься,
у нас дзе глянь—адны крыжы.

2-гі хлапец

Ты працуеш, пот ліецца,
пан—здаволены, сьмяецца,
раптам штось не спадабае,
і цябе тут—сына працы
зазаве ў свае палацы,
бізуном цябе зьбівае,

сябе й жонку забаўляе...
Сэрца пана польку скача,
ты-ж сьлязой няволі плачаш.

Ігнат

Так, браты, крывавыя забавы,
такіх забаў даўно ня бачыў сьвет...
Услухайся, гудзяць сталетнія дубравы,
ды маладняк гудзіць—да барацьбы заве.
Не! Не ўстаяць ім перад сілай працы!
І не абароніць іх „усемагутны бог“.
Прыгнечаныя ўсе на дэманстрацыю—
на апошні мужыча-панскі бой!
І прыдзе дзень—дзень новага жыцьця,
і ўтворыць новую вялікую пару,
ўзаўецца наш—Чырвоны Сьцяг,
і аб‘яднае Беларусь!

3-ці хлапец

Калісьці казкі нам казалі,
што пан людзей кідаў на гандаль,
цяпер мы гэта самі бачым—
гандлюе намі паноў банда!

Ігнат

Ты, Якім, уладзь з аружжам,
заўтра ў тры у Васіля.

4-ты хлапец

Калі праца пойдзе дружна!

3-ці хлапец

Барацьбе шырокі шлях!

Ігнат

Заўтра па ўсёй Беларусі
усе, як адзін атрад!

2-гі хлапец

Пачынаюць!

Ігнат

І ў гэтай завірусе
нам трэба ўсё, што ёсьць забраць...

4-ты хлапец

Калі сяляне пойдуць з намі...

2-гі хлапец

Сяляне будуць!

Галасы

Пераможам!

4-ты хлапец

Няхай жыве Чырвоны сьцяг!

3-ці хлапец

Беларусь ім ня стрыножыць!

4-ты хлапец

Выйдзем!

2-гі хлапец

На пераможны шлях!

Ігнат

У нас яшчэ адно пытаньне,
дзе назначыць заўтра збор?

3-ці хлапец

Заўтра збор у нас ня ў тайне,
дык спаткацца ля Трох-Гор.

Ігнат

І адтуль, сабраўшы сілу,
толькі сьмела!

3-ці хлапец

Ня спужаць!

4-ты хлапец

Возьмем пана мы на вілы.

2-гі хлапец

І ўсыпем „дваццаць пяць“!

Сьвет гасьне. Паступова паяўляецца зноў.

*
* *

Той-жа малады сасоньнік. Сонца кідаецца ў вечар. На ўзгорку сядзіць панскі пастух Тадэуш, а ля яго ў зеляніне сьпіць няпрытомны селянін. Тадэуш увабраны пастуховымі прыладамі.

Тадэуш

(глядзіць на селяніна)

Заўсёды сьпіць, і добра робіць,
чаго было вось вар'яцець?
„Канаркі“ яго сына, трэба-ж час праводзіць,
адрэзалі язык, і загадалі пець.
Пасьля паапякалі маладыя пяты.
— Ну, танцуй, хлопаку,—той раве, ў іспуг...
Бізуном драцяным, праз плячо як кантнуў,
ня стрываў той доўга, ды й спусьціў свой дух...
Ну, а бацька з жалю дык і стаў вар'ятам,

як лясун блукае тут ў маладняку.
Каб сказаць, што быў ён гаспадар багаты,
эт... адна галота, вецер у таку...

Селянін
(з прасоньня)

О, не-не!.. Яго вы не забілі,
ён сам, ён сам памерці захацеў...

Тадэуш

Ну, а як каваль той, праўда ад прынукі,
зьбіты пад цымбалы, ім скакаў, пяяў...
А ўжо дома заўтра злажыў свае рукі
і павольна, ціха, як стары, сканаў.
Ну, а ўжо блазнота, чырвоныя йстужкі
начэпіць, пасьля кажа—новае жыцьцё.
Шмат казаў паніч мне, што гэта за птушкі,
любіць ён мяне, эх! як сваё дзіцё!
(Паглядае на захад)
Э... э... тут ужо і сонца за гару сядае...
(устае)
Паганю скаціну... хай паўзе дамоў...
А у вёсцы пэўна навіна чакае,
ня было і дня, каб ня лілася кроў...
Эх, люблю, яй богу, гэтакія штукі,
слаўныя салдаты, лепш бальшавікоў.
Гарачае жалеза суне табе ў рукі,
тут табе дзяўчына і гуляй ў любоў...
(пасьвістваючы пугай, выходзе).

*
* *

Трымаючыся пад ручкі ўваходзяць паніч Людовік і яго паненка Марына.

Людовік

Вось толькі тут,
вось толькі тут з табою

я чую, як ніколі, спакайней сябе...
Прыгожы кут!
У вечным супакоі
нявольна забываешся аб дзікай барацьбе.

Марына
(упіваючыся захадам сонца)

Якое хараство, павольна дзень зьнікае,
Людовік, глянь, які цудоўны ўзор.

Людовік
(нібы злосна)

Заўсёды ўвечары на захад паглядае
хамства адзічэлае, выходзячы на двор.
Хадзем, Марына, сядзем тут на ўзгорку,
будзем выглядаць, як месяц усплыве...
Разам адшукаем свайго шчасьця зорку.

Марына

Разам будзем слухаць як стары бор пяе...

Людовік

Разам, толькі разам, праз усе хвіліны
нашых дзён!

Марына

Ці будзе толькі час?

Людовік

Будзе і вялікі! О, мая Марына,
слугі верныя дадуць нам, праца іх для нас!

Марына

Ты надзвычайна дзіўны, пэўны ўжо праз меру!

Людовік

Думаеш, што шчасьця разаб'юць нам басякі?

Марына

Ня думаю, але... я веру і ня веру...

Людовік

Разьбіць жыцьцё? Патвоему разьбіць вякі?
Марына, не чакаў... Мы будзем жыць шчасьліва.
Ты глянь кругом, гэта-ж усё тваё!

Марына

Заўсёды, дзень у дзень будзе бурлівым,
а знача так і праз усё жыцьцё...

Людовік

Цяпер я зразумеў... Марына, у дзень шлюбу
прымушу я сваіх прысягу табе даць.
Ты думаеш, што я дрыжу, баюся згубы,
Марына, я гатоў хоць сёньня ваяваць.
Салдаты—слугі мне, і толькі адно слова—
сьмерць лютую глынуць бунтаўшчыкі.
І гэты будзе дзень, рашучы мой, суровы,
ня будуць больш парогі біць і енчыць мужыкі...
Марына, бачу я ты не даеш мне веры?—
Вось зараз ніцма ляжа вёска прад табой.
Даволі ўжо цярпеў, даволі ўжо, праз меру.
Адна хвіліна! І толькі я з табой!

Марына

Чакай!.. Хадзем адсюль зусім мы,
туды, дзе возера палошча берагі.

Настрой такі ў мяне, я толькі так, любімы,
да сьмерці будзем разам, Людвік, дарагі...
(прытуліліся і галубяцца)

*
* *

Селянін, прабудзіўшыся, узьняў галаву і баязьлівым голасам нібы просіцца

О, не-не-не!.. яго вы не забілі,
ён сам, ён сам памерці захацеў...

Марына

(спалохаўшыся)

Хто ён? Адкуль?

(чуецца ціхі сьпеў дзяўчат)

Селянін

А глуха бор шумеў...

Марына

Цудоўны чалавек!..

Людовік

Пакіньма, бачыш, звар'яцеў.
А там ужо, вось чуеш, песьні, хоць праз сьлёзы.
Не! я ня стрываю, мушу іх спыніць.

Марына

Пойдзем! Там ля возера шапочуць вербалозы,
будзем там за месячыкам, зоркамі сачыць.

(пашлі)

Селянін

Русалачкі вадзілі...
Ножкі цалаваў іх...
Надмагільны сьпеў...

...Нажамі...(баязьліва спыняецца)
Не, ён сам,
ён сам памерці захацеў...
А шалясьцела сенажаць...
Дождж біў градам...
Во... званы хаўтурныя зьвіняць...
паны зьбіраюцца...нарада...
...народ ідзе...павесялеў...
нажамі...
Не, ён сам,
ён сам памерці захацеў...

* *
*

Пяючы сумную песьню, павольна ўваходзяць чатыры дзяўчыны але угледзеўшы селяніна зараз-жа спынілі пяяць.

1-ая дзяўчына

Бедны, як любіў ён, як любіў ён сына,
працаваў, вучыцца можнасьць яму даў...

2-ая дзяўчына
(пра сябе)

Быў такі прыгожы...і адна хвіліна,
ад рукі няволі цяжка так сканаў.

(Падыходзе да селяніна, прыглажвае яму галаву, папараўляе вопратку. Селянін баязьліва адмахваецца рукамі з словамі: „не, ён сам, ён сам...“ дзяўчына яго супакойвае і незадоўга разам з ім выходзе).

3-яя дзяўчына
(задуменна, на твары відаць прыбітасьць настрою)

Эх, ты, доля-доля...

1-ая дзяўчына
(глядзіць на селяніна, якога 2-ая дзяўчына выводзе)

Помста за цябе—затопіць у крыві...

3-яя дзяўчына

Цяжкі крыж!..прыдзі, прыдзі ты, воля,
прыдзі, і хоць хвілінку з намі пажыві...

4-ая дзяўчына

Калі уцёк туды Васіль Пятроў з Рыгорам,—
па іх сьлядох хацела бегчы я...
Але пашла-б, у хаце, шчэ больш гора!
Я асталася...а віна-ж чыя?

3-яя дзяўчына

У той-жа дзень Сымонаву Ганулю
прыехаўшы салдаты згубілі...навек!..
О, цяжкі крыж...

1-ая дзяўчына

У ланцугі закулі,
жывёлай стаў няшчасны чалавек.
Ня веру я, каб так і асталося,
сягоньня, заўтра згіне гэты дым.

3-яя дзяўчына

Жыві і спадзявайся...

4-ая дзяўчына

Няўжо так давялося
нявольнікамі быць?

1-ая дзяўчына

О, прыдзе воля ўсім!

3-яя дзяўчына

Хадзем, дзяўчаты, вечарам блукацца,
хто ведае...а дома працы яшчэ шмат.

1-ая д з я ў ч ы н а

Навошта жыць, калі усё баяцца!

3-яя д з я ў ч ы н а

Ты сьмелая, а вось каб тут убачыў кат?

4-ая д з я ў ч ы н а

Аксана пашла з Янам,
бедная дзяўчына!
Разьбілі шчасьце...

3-яя д з я ў ч ы н а

Як ён яе любіў...
Жыцьцё, жыцьцё адна толькі хвіліна.

1-ая д з я ў ч ы н а

Паляк той чорнамазы, ці аднаго згубіў?
І хлопцы нашы бедныя, да званьня
з сіл выбіліся...

4-ая д з я ў ч ы н а

Што цяпер пачаць?..

1-ая д з я ў ч ы н а

Вялікае паставілі заданьнем!

3-яя д з я ў ч ы н а

Ці хваце бедным сіл?

1-ая д з я ў ч ы н а

Даволі ўжо трываць!

3-яя д з я ў ч ы н а

Хадзем...

1-ая дзяўчына

Чаго? Як і заўсёды цябе ў хаце знойдзе,
калі ён захоча, тут лепш пасядзім.
А тады праз поплыў, валам ціха пройдзем...

4-ая дзяўчына

Дык давайце песьню...
бо сумна штось адным...

(Павольна пяюць песьню-трыо; адчуваецца глыбокі сум-няволя)

За жнівом у полі
праца сьлёзы лье.
А мая няволя
песьню мне пяе.

Эх, спявай няволя,
весялей сьпявай!
Мо' убачыць волю
наш забраны край.

Ой, гудзі, дубрава,
вецер, ты, сьпявай.
Церпіць баль крывавы
наш забраны край.

Эх, няволя-пане,
Ой, пакінь мяне.
Новы дзень настане
ў нашай старане.

(Раптам чуецца далёкі гоман-выкрыкі)

3-яя дзяўчына

Чакайце, што гэта за крык?

1-ая дзяўчына

Бяжыць, здаецца, хтосьці?!

3-яя дзяўчына
(перапалохаўшыся)

Сьцяпан! Дзяўчаты, уцякаць!

4-ая дзяўчына

Горай будзе...

3-яя дзяўчына

Горай...паломіць нашы косьці.
Як хочаце...

*
* *

(Мкнецца бегчы, яе затрымлівае панскі слуга, які прыбег, каб папярэдзіць Людовіка)

Панскі слуга
(да дзяўчат)

Чаго за панствам выглядаць?
Дык дзе, ў якім баку?..Тут справа ні да кпінаў!
хутчэй кажэце!
(трасе бізуном)

Дзяўчаты

Ня бачылі, мы толькі тут хвіліну...

Панскі слуга
(іронічна)

ня ба-чылі...хвіліну...
(сурова)
Ён тут даўно гуляе!
Кажэце! бо зараз кінеце свой кут!
У сьвет шырокі з торбамі...

(да 1-ае дзяўчыны)

Дзе пан, цябе пытаю?

(імкнецца яе ўдарыць бізуном)

*
* *

Раптам убягае хлапец, які гнаўся за ім.

Ігнат

(да панскага слугі)

Наважыўся ўцякаць?

(кідае голас у той бок, адкуль прыбег)

Гэй, хлопцы, цівун тут!..

(да панскага слугі)

Ты што надумаў, да пана іх?
скаціна!
Апошні раз зірні на шумны сьвет...
Агонь палац глытае, табе трэба дзяўчына?!
Да споведзі мо' хочаш?

Слуга

(хапаецца за рукі хлапца)

Пусьці, браток...

Ігнат

(злосна)

Ні слова, гад!..

Дзяўчаты

Што здарылася?

Ігнат

(цьвёрда)

Воля загуляла!

(Убягае грамада хлапцоў)

1-шы хлапец

(паказваючы на панскага слугу)

Давай яго сюды, мы зладзім самі з ім!

2-і хлапец

Хоць і муры, а полымя гуляе!..

Хлопцы

Давай яго!..„дваццаць пяць“ дадзім!

Ігнат

(да панскага слугі)

Дзе пан?

Панскі слуга

(мякка)

Ня ведаю, куды яго загнала...

Хлопцы

Забіць прыхвосьніка! забіць!

(Уваходзяць стрывожаныя Людовік і Марына)

Людовік

Што тут за дзікі крык?

Панскі слуга

(схаваўся за Людовіка і з-за сьпіны яго)

О, пан, та псярня ўзбунтавала!

Ігнат

Паўстаў нявольнік твой, мужык!

Людовік

Салдаты дзе?

Панскі слуга

Ня ведаю...

Ігнат

(паказаў хлапцам на панскага слугу)

Бяры яго!

Людовік

(даў крок уперад і яшчэ захацеў пакарыстацца сваім загадам)

Дамоў!..Хутчэй!..

Ігнат

(падышоўшы да Людовіка)

Над намі ты ўжо не ўладар!

(хлопцы хватаюць Людовіка і Марыну)

Ігнат

Пусьці яго! хай гляне, як агонь гуляе!

Людовік

Вы—слугі мне, і як?..

Ігнат

Я—твой слуга і на цябе вайною
хадзем, хто зможа!

(Ігнат цягне яго на сярэдзіну)

Марына

О, божа, зьлітуйся!..

Хлопцы

Забіць яго! Забіць! Даволі тут...
Забіць! Ў агонь яго! Сьмерць! Даволі
тут...Забіць...

З шумам-гоманам хватаюць паноў. Гасьне сьвет. Ціш. Зноў чуцен голас-кліч.

Б'юць званы новых дзён!
Гэй, беднота, слухай!

Голас зьнікае. Паяўляецца сьвет...Прыгожы сонечны дзень. Па сярэдзіне стаіць Беларусь з сьцягам Волі ў руцэ.

Кавалкі кайданоў вісяць на яе руках. З аднаго і другога боку два радасных хлопчыкі працягваюць свае рукі к сьцягу Волі. Чуецца песьня „Ад веку мы спалі...“

Заслона.

Чытайце маладнякоўцаў.

„Комсамольская нота“—вершы—**А. Вольны, А. Александровіч**
„Беларусь бунтарская“—вершы—**А. Дудар**
„У віры жыцьця“—апавяданьні—**М. Зарэцкі**
„Веснаход“—апавяданьні—**М. Чарот**
„Па беларускім бруку“—вершы—**А. Александровіч**
„Два“—аповесьць—**А. Вольны**
„Босыя на вогнішчы“—поэма, 2-ое выданьне—**М. Чарот**

У хуткім часе выйдуць

Выбраныя вершы—**М. Чарот**
Апавяданьні—**А. Бабарэка**
Кастусь Каліноўскі (поэма)—**А. Вольны**
Зборнік вершаў { **Пфляўбаум**, **Вішнеўская**, **Бандарына** }
Зборнік вершаў—**Я. Пушча**
Апавяданьні—**Кузьма Чорны**
Зборнік сатыры—**Крапіва**
Трысьцё—зб. вершаў—**Ул. Дубоўка**
Маладнякоўцы (альманах з портрэтамі і аўтобіографіі)

Прыгатаваны да друку

Зборнікі вершаў і апавяданьняў: Якімовіча Падабеда, Труса, Чарнушэвіча, М. Зарэцкага, Шашалевіча, Хурсіка, Брытта, Александровіча і інш. Таксама хутка будуць друкавацца зборнічкі: інсцэніроўкі, п'есы, частушкі, песьні і г. д.

Кнігі будуць выходзіць выданьнем Б. Дз. Выдавецтва Ц. Б. „Маладняка“.

КНІЖНІЦА „МАЛАДНЯК“

ЦБ Ўсебеларускага аб‘яднаньня поэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“ прыступіла да выданьня твораў сяброў свайго аб‘яднаньня невялічкімі зборнікамі (прыгожае пісьменства, крытыка).

У траўні месяцы 1925 г. вышлі з друку і прадаюцца ўва ўсіх лепшых кнігарнях Беларусі, а таксама ў кіосках на галоўных станцыях чугунак, якія праходзяць праз БССР, наступныя сшыткі:

1. **Міхась Чарот** — Выбраныя вершы—15 кап.
2. **Дубоўка**—Там, дзе кіпарісы *(поэма)*—15 кап.
3. **Кузьма Чорны**—Апавяданьні—20 кап.
4. **А. Бабарэка**—Апавяданьні—20 кап.
5. **Язэп Пушча**—Раніца рыкае *(вершы)*—15 кап.
6. **Крапіва**—Асьцё *(сатыры)*—15 кап.
7. **Маладняк—Янку Купалу** (юбілейны зборнік)—25 кап.

Друкуюцца і выйдуць у чэрвені і ў ліпені

8. **С. Хурсік** — Апавяданьні.
9. **М. Зарэцкі**—Пела вясна *(Апавяданьні)*.
10. **А. Якімовіч**—Вершы.
11. **К. Чорны**—гумарыстычныя апав. даньні.
12. **П. Трус**—Вершы.
13. **Колектыўны зборнік узорнай студыі „Маладняка“.**
14. **З. Бандарына, Вішнёўская, Е. Пляфмбаум**—Вершы.
15. **А. Александровіча**—Апавяданьні.
16. **М. Нікановіч**—Апавяданьні.
17. **А. Падабед** — Вершы.

ЦАНА 8 КАП.